

ДО 350-РІЧЧЯ ЧОРНОЇ РАДИ В НІЖИНІ

У червні 2013 р. минає 350 років з часу проведення Чорної ради в м. Ніжині – події, що мала визначальне значення для подальшого існування української козацько-гетьманської держави та Ніжинського козацького полку. Традиційна у козацькому світосприйнятті загальна, або “чорна” рада, що мала обрати нового гетьмана України, стала яскравим проявом старшинського свавілля у боротьбі за владу та за 4 роки до Андрусівської угоди 1667 р. визначила р. Дніпро новим природним кордоном між пропольським Правобережним та промосковським Лівобережним гетьманатами. Знаменно, що 350-ті роковини з дня події та необхідність урахування сучасними політиками досвіду і прорахунків українського державотворення ще раз піднімають питання про ґрунтовне вивчення Чорної ради 1663 р. та її наслідків для Гетьманщини і Ніжинщини як її складової.

УДК 94(477)“1663”

Роман ЖЕЛЄЗКО
(Ніжин)

Ніжинський козацький полк і Чорна рада 1663 року

Сучасні студії вивчення Гетьманщини цілком закономірно характеризуються увагою дослідників до краєзнавчих особливостей загально історичних процесів та історії її адміністративно-територіальних складових: полків і сотень. Так, вагома роль у здійсненні внутрішньої та зовнішньої політики Гетьманщини 1648–1783 років належала Ніжинському козацькому полку, що зіграв свою, в дечому унікальну, роль в суспільно-політичному розвитку української козацько-гетьманської держави. Найбільша активність військово-політичної діяльності полкового міста Ніжина та його козацької старшини припадає на другу половину XVII ст. і характеризується перебуванням полку в епіцентрі тогочасних подій.

Історіографія проблеми є доволі багатоманітною. Поряд із фундаментальними працями українських істориків XIX – початку XX ст. М. Костомаровим, М. Грушевським, росіянином О. Востоковим [3, с. 127–131] події 1663 р. на Лівобережжі є об’єктом вивчення і сучасних дослідників, таких як В.Й. Борисенко, В.В.Газін, В.В. Горобець, В.А. Смолій, В.С. Степанков, В.В. Кривошея, Т.Г. Яковлєва. Ґрунтовні напрацювання істориків охоплюють фактологічний діапазон від причин розгортання внутрішньої старшинської боротьби за владу та її наслідків до аналізу подій ніжинської Чорної ради 1663 р. крізь призму сучасних виборчих політтехнологій

НІЖИНСЬКА
СТАРОВИНА
Вип. 15 (18)
КИЇВ
2013

[4, с. 82–90]. Динамічний розвиток суспільно-політичних і військових подій у Гетьманщині другої половини XVII ст. знайшов своє відображення й у зарубіжній історіографії. Так, американський історик Бікфорд О'Браєн (С. Bickford O'Brien), розкриваючи проблеми українського державотворення XVII ст., міжстанові конфлікти в українському суспільстві й тогочасні українсько-московські відносини, присвятив окремі сторінки своєї роботи “Московія та Україна: від Переяславського договору до Андрусівської угоди 1654–1667 рр.” передумовам і перебігу Чорної ради в Ніжині [15, с. 77–89].

Одночасно, варто віддати належне доробку ніжинських краєзнавців з даної проблематики, зокрема, Г.П. Васильківському, О.С. Морозову, О.В. Ростовській, О.М. Уривалкіну й іншим, які на межі XX–XXI ст. поновили вивчення ніжинської Чорної ради 1663 р. крізь призму регіональної історії.

Зречення на початку 1663 р. Юрієм Хмельницьким гетьманства породило боротьбу козацької старшини за булаву. Новим керманічем України під протекторатом польського короля Яна II Казимира, зважаючи на умови Слободищенського трактату 1660 р., було обрано Павла Тетерю – колишнього переяславського полковника та соратника Богдана Хмельницького. Проте влада новообраного гетьмана, що прагнув зберегти українську державність під зверхністю Варшави, охоплювала лише територію Правобережної України. Натомість Лівобережжя, репрезентоване переяславським полковником Якимом Сомком і ніжинським полковником Василем Золотаренком, заперечуючи Слободищенський трактат, продовжувало залишатися у підданстві московського царя Олексія Михайловича. Московський уряд, за свідченням американського історика Бікфорда О'Браєна, намагався використати цей внутрішньо старшинський конфлікт у власних інтересах і закріпити своє панування на Лівобережній Україні. Оголосивши гетьманів Ю. Хмельницького та П. Тетерю зрадниками московського царя, російські бояри – за підтримки лівобережної старшини, яка прагнула панувати над іншими станами українського суспільства – вирішили обрати нового гетьмана над лівобережними полками. Новий обранець мав стати “своїм” промосковським гетьманом, на відміну від П. Тетері – ставленика Речі Посполитої [15, с. 81].

Серед кандидатів на лівобережне гетьманство, починаючи з 1662 р., московський уряд убачав тодішнього наказного гетьмана Якіма Сомка; ніжинського полковника Василя Золотаренка; колишнього служку Богдана Хмельницького, а тепер кошового отамана Запорізької Січі – Івана Брюховецького; вихідця зі стародавнього гетьманського роду Петра Дорошенка та Павла Тетерю [15, с. 82]. Останній, отримавши на початку 1663 р. хитрістю та “хабарями” на користь старшини гетьманську булаву, надалі вже не входив до планів Москви. Те саме стосується П. Дорошенка, що висловив підтримку польському королю Яну II Казимиру. Головна боротьба за гетьманську булаву розгорілася між Я. Сомком і В. Золотаренком, які представляли впливовий старшинський клан Хмельницьких–Сомків–Золотаренків [9, с. 155] і “кошовим гетьманом” Іваном Брюховецьким [5, с. 341]. Кожен із кандидатів мав політичну вагу у своєму середовищі й не скупився доносами на своїх опонентів московському царю. Питання обрання нового гетьмана було покладено на загальну (генеральну) козацьку раду, що мала відбутися у червні 1663 р. під контролем московських представників. Намагаючись не допустити впливу Польщі та правобережного гетьмана П. Тетері на

рішення цієї ради, місцем її проведення було обрано місто Ніжин – провідний полковий центр Північного Лівобережжя, розташований ближче до московського кордону.

Виокремивши краєзнавчий аспект центральним об'єктом даного дослідження варто з'ясувати: що являли собою м. Ніжин і Ніжинський козацький полк у суспільно-політичній і військовій системі Гетьманщини напередодні 1663 р. та якими були наслідки Чорної ради для України і даного регіону?

Ніжинський козацький полк як військова і адміністративно-територіальна одиниця української козацької держави був утворений у червні 1648 р. та належав до групи новостворених полків, що виникли у ході національно-визвольної війни 1648–1657 років [16, с. 95–98]. Як складова частина Гетьманщини, Ніжинський полк межував із Чернігівським, Переяславським і Прилуцьким, маючи водночас статус прикордонної території. На початку гетьманування Богдана Хмельницького на північ від Ніжинського полку простягалися землі Великого Князівства Литовського (ВКЛ), на сході – Московської держави. Таким чином, географічне розташування полку ставило низку завдань, виконання яких було продиктоване розвитком Національної революції середини – другої половини XVII ст. в Україні. Сотні Ніжинського полку призначалися для захисту північного кордону Гетьманщини від наступу литовської армії та можливих збройних акцій з боку Московського царства. Станом на початок 1663 р. білоруські землі ВКЛ належали московському царю, внаслідок чого на сході та на півдні Ніжинський полк цілком був оточений московськими володіннями. На сході українсько-московський кордон проходив по старій лінії московсько-польського кордону 1648 р. і визначав прикордонними сотенні міста Ніжинського полку Погар, Новгород-Сіверський і Глухів [7, с. 131, 176, 190].

За внутрішньою структурою Ніжинський полк упродовж останніх років гетьманування Б. Хмельницького, І. Виговського та Ю. Хмельницького був найбільшою адміністративно-територіальною одиницею козацько-гетьманської держави та складався з 36 сотень: Батуринської, Бахмацької, Березівської, Бобівської, Борзнянської, Волинської, Глухівської, двох Дівицьких, Дроківської, Івангородської, Киселівської, Кобицької, Конотопської, Кролевецької, Мглинської, Менської, Мринської, Ніжинської, Новгородської, Носівської, Оленівської, Підлипненської, Погарської, Понорницької, Поповогірської, Почепської, Рождественської, Сиволозької, Синявської, Сосницької, Стародубської, Топольської, Шаповалівської та Шептаківської [8, с. 136]. Така кількість сотень дозволяла ніжинському полковнику В. Золотаренку розраховувати на вагомий військовий підтримку в намаганні отримати гетьманську булаву.

Окремої уваги заслуговує військова обороноздатність Ніжинського полку, яку забезпечувала система містобудування Гетьманщини. За свідченням арабського мандрівника Павла Алеппського, який відвідав у середині XVII ст. Лівобережну Україну, “земля була начинена фортецями як гранат зернятами” [17, с. 10]. Доволі міцними фортецями Ніжинського полку з оборонним статусом були Ніжин, Новгород-Сіверський, Глухів, Батурин, Конотоп й інші. У середині XVII ст. укріплені городища міст складалися з замку та посаду, в яких знаходилися дерев'яні фортифікаційні споруди, культові та житлові будинки. Найміцнішою фортецею прикордонного Ніжинського полку було полкове місто, оточене земляним валом і глибоким ровом, заповненим водою. За свідченнями ніжинського краєзнавця Г.П. Васильківського, замок було побудовано в середині 1630-х

років згідно креслень французького воєнного інженера Гійома Ле Вассера де Боплана [14, с. 5]. Наявність у Ніжині артилерії перетворювала полковий центр у неприступну фортецю. Доказами цього є 3 невдалі спроби московських військ наприкінці травня 1659 р. захопити місто штурмом під час українсько-московської війни 1658–1659 рр. Гармати були розміщені також у фортецях сотенних міст і містечок.

Отже, наявність низки міцних, укомплектованих гарматами фортець, зокрема Ніжина, і достатньої кількості козаків перетворювали Ніжинський полк у міцну військову одиницю, за підтримки якої ніжинський полковник В. Золотаренко мав усі шанси досягти гетьманської булави силою зброї. Водночас, ніжинський замок давав непогані шанси на тривалу оборону в разі облоги, що пізніше, в 1668 р. продемонстрували російські стрільці проти козаків ніжинського полковника Артема Мартиновича [1, с. 56–59].

Однак, у супереч цьому, сценарій подій Чорної ради в Ніжині набув іншого, кардинально протилежного характеру. Перебіг кількадечної козацької ради широко висвітлений очевидцем тих подій Романом Ракушкою-Романовським – козаком Ніжинського полку, автором “Літопису Самовидця” та переданий багатьма дослідниками козацької доби, зокрема ніжинським краєзнавцем О.С. Морозовим [13, с. 57–59]. Загальна козацька рада, що розпочалася вранці 17 червня 1663 р., переросла в криваву бійку прибічників кошового отамана І. Брюховецького з козаками Переяславського і Ніжинського полків. Розлючена “чернь” відібрала гетьманські клейноди в наказного гетьмана Я. Сомка, змусивши останнього звернутися за захистом до московських стрільців. Події, що відбулися в ніч з 17 на 18 червня 1663 р., вирішили долю гетьманської булави. В об’єднаному таборі Я. Сомка та В. Золотаренка спалахнуло справжнє повстання. Ніжинські та переяславські козаки, підбурені запорожцями, перейшли на бік І. Брюховецького. Кандидати-невдахи на гетьманство були змушені шукати захисту в наметі московського посла. Вже удень 18 червня козацька рада без супротиву опозиції обрала гетьманом кошового отамана Січі. Князь Д. Великогагін – офіційний представник московського царя на раді – зважаючи на вп’ятеро переважаючу сорокати тисячну силу прибічників І. Брюховецького, був змушений затвердити результати виборів. Декілька днів опісля, у Миколаївському соборі Ніжина, збудованому кількома роками раніше на кошти ніжинських полковників Івана і Василя Золотаренків, під час урочистого молебню новий гетьман склав присягу на вірність московському цареві.

Виникає цілком логічне запитання: чому маючи достатню військову силу, володіючи артилерією та міцними фортецями, ніжинський полковник В. Золотаренко зазнав поразки у боротьбі за гетьманську булаву?

Аналізуючи історіографічний доробок українських істориків В.А. Смолія, В.С. Степанкова та американського дослідника Бікфорда О’Браєна щодо боротьби за владу в старшинському середовищі, варто виокремити загальні причини, внутрішнього та зовнішнього характеру, що призвели до поразки ніжинського полковника. До внутрішніх причин належало міжстанове протистояння в українському суспільстві, спрямоване на зайняття панівної ніші, вільної після вигнання польської шляхти [18, с. 130]. Найбільше перспектив у цьому відношенні мала козацька старшина, що внаслідок отримання рангових володінь і надання гетьманами та московським царем нових земельних наділів, намагалася позбавити міщан Магдебурзького права, а бідне козацтво і селян – особистої волі. Паралельно впроваджувалися відробітки панщини

на користь старшини та духовенства. Селяни та козацька чернь, у свою чергу, намагалися протидіяти цьому. Означений комплекс міжстанових протиріч, що мав місце і в Ніжинському полку, сприяв тому, що селяни та бідне козацтво Ніжинщини відмовилося підтримувати свого полковника, який сприяв збільшенню старшинських і монастирських землеволодінь. До нашого часу збереглося 7 полковницьких універсалів В. Золотаренка такого змісту на користь Максаківського монастиря та стародубської сотенної старшини [19, с. 892–898]. За свідченням О.С. Морозова, загальне невдоволення козацтва політикою старшини вилилося у заворушення в Ніжинському полку якраз напередодні генеральної ради 1663 р. Козаки повстали проти полковника й та ледь його самого не вбили [13, с. 58]. Антистаршинське повстання в Ніжинському полку, що з великими труднощами було приборкане В. Золотаренком, змусило останнього відмовитися від активної боротьби за гетьманство. Ніжинський полковник, очевидно, прагнучи зберегти особисті земельні наділи та рангові володіння, приймає рішення відновити ідейно-політичну єдність провладного старшинського клану Хмельницьких–Сомків–Золотаренків. Результатом наступних домовленостей було приєднання В. Золотаренка до табору свого шурина Я. Сомка, що ставав єдиним кандидатом на гетьманство від козацької старшини лівобережних полків.

Невдоволенням селян і рядового козацтва політикою В. Золотаренка скористався його опонент І. Брюховецький. Кошовий отаман розіслав запорожців до міст Лівобережжя із закликом до народних мас, розорених війною та здирництвом старшини, збиратися на генеральну раду під Ніжин, де вони зможуть поквитатися за всі утиски та знущання [5, с. 259]. Крім того, “кошовий гетьман” призначив козаків із голоти Матвія Гвинтівку (майбутній ніжинський полковник у 1663–1667 роках) і Волевича полковниками, дозволивши вербувати до своїх полків усіх охочих до розправи над старшиною [3, с. 130–131; 5, с. 259]. Таким чином, стає зрозумілим, чому під час заворушень на Чорній раді козаки Ніжинського полку відмовились підтримувати Васюту (прізвисько полковника Василя Золотаренка).

Зовнішньою причиною поразки В. Золотаренка є втручання Московського царства у внутрішню політику Гетьманщини, засноване на принципі “розділяй та володарюй” [15, с. 126–131]. На думку Бікфорда О’Браєна, цей принцип полягав у підіграванні кожному з претендентів на гетьманську булаву, задоволенні їх вимог і – водночас – заподіяння кожному шкоди. Така політика Москви призвела до того, що Я. Сомко, В. Золотаренко та І. Брюховецький із колишніх одnodумців доби Хмельниччини перетворилися на заклятих ворогів. Підтвердженням цього є згадка російської дослідниці Т.Г. Яковлевої про організацію ніжинським полковником вбивства Я. Сомка. Місцем злочину мало стати містечко Батурин Ніжинського полку [20, с. 283]. Щоправда, цей план залишився не реалізованим. До Москви щотижнево надходили доноси від представників конкуруючих таборів, що й гарантувало витік інформації. Водночас дипломатично продумана тактика Москви дозволила царю Олексію Михайловичу обрати місцем проведення саме місто Ніжин, що був географічним близьким до московських володінь і в якому з 1659 р. перебував царський воевода з гарнізоном стрільців [11, с. 89]. Як наслідок, московський представник на Чорній раді Д. Великогагін під час бійки між козаками підтримав І. Брюховецького як більш вигідну кандидатуру, ніж Я. Сомко.

Як бачимо, міжстанові протистояння в українському суспільстві, намагання старшин посісти місце польської шляхи, поєднані з політикою Москви звели нанівець військовий потенціал Ніжинського полку, яким володів В. Золотаренко та стали причиною його відмови від гетьманської влади на користь наказного гетьмана Я. Сомка й поразки їхнього об'єднаного табору 18 червня 1663 р.

Результат Чорної ради в Ніжині та обрання першим гетьманом Лівобережної України І. Брюховецького мали негативні наслідки для м. Ніжина та Ніжинського полку. Новообраний керманіч України завдав низку ударів по опозиційній йому Ніжинщині. У вересні 1663 р. на ринковій площі містечка Борзни було страчено обох опонентів на виборах гетьмана в Ніжині – наказного гетьмана й переяславського полковника Я. Сомка та ніжинського полковника В. Золотаренка, атакож ніжинського осавула Павла Кильдія, звинувачених у зрадницьких діях на користь польського короля. До Сибіру було вислано одного з соратників гетьмана І. Виговського, колишнього осавула Ніжинського полку Леонтія (Левка) Бута. Історичні документи повідомляють, що новим ніжинським полковником було призначено “козака з голоти” Матвія Микитовича Гвинтівку – активного учасника ради 1663 року в Ніжині [1, с. 265]. Сучасний дослідник козацької старшини Гетьманщини В.В. Кривошея наголошує на підтримці останнього ніжинськими старшинами Романом Ракушкою-Романовським та Григорієм Кобилецьким [10, с. 186]. Означена підтримка шанованих і авторитетних у Ніжині козаків, очевидно, зіграла не останню роль в призначенні М. Гвинтівки ніжинський полковником.

Ніжин як полковий центр був підданий триденному грабунку на користь запорожців і “черні” відразу після завершення Чорної ради [12, с. 91]. Ця каральна акція гетьмана негативно вплинула на Ніжинський полк як економічно-торгівельний центр й осередок цехового виробництва Лівобережжя. Розвиток цехів полку, як відомо з джерел, підтримував В. Золотаренко, видавши в лютому 1663 р. універсали про пільги та підтримку працівникам цеху сотенного містечка Березанки [2, арк. 601; 18, с. 896–897].

З метою не допустити зосередження в Ніжині опозиційних і пропольських угруповань колишнього ніжинського полковника (в 1656–1659 роках) Григорія Гуляницького, 27 червня 1663 р. І. Брюховецький видає універсал “Про заборону козакам збиратися в полк у околицях м. Ніжина, братистації, чинити ніжинським міщанам шкоди та шинкувати поза межами дворів”. У змісті універсалу сказано: “Суворо приказавши, ежелися трафить яким полкомъ Войска верного его царского пресветлого величества Запорозкого на службу противко неприятеля до войска, яко из войска поворочати, теди абы жа день на Нежинь самое место не ишол, а иншими шляхами поза Нежиномъ” [19, с. 285].

Поряд із тим, у 1663 р., гетьманом І. Брюховецьким було виокремлено з території Ніжинського полку 3 нових полки: надалі постійний Стародубський (Мглинська, Новгородська, Погарська, дві Почепські, Стародубська, Топальська та Шептаківська сотні), та тимчасові Сосницький (1663–1668) і Глухівський (1663–1665), які потому знову стали до складу Ніжинського полку; 6 сотень відійшло до Чернігівського та 2 до Київського полків. Загалом, кількість сотень Ніжинського полку скоротилася з 36 до 20. Так, сотенні центри були зосереджені у наступних містечках: Ніжин (три полкові), Олешівка, Мрин, Нові Млини, Веркіївка, Салтикова Дівиця, Прохори, Борзна, Шаповалівка, Івангород, Бахмач, Батурин, Короп, Кролевець, Вороніж, Глухів (у 1665–1668 роках) і Ямпіль [11, с. 50].

Здійснені гетьманом і новою генеральною старшиною (переважно вихідцями з “чорні” та запорожців) заходи були спрямовані на зменшення військово-політичної ваги Ніжина як одного з провідних центрів українського державотворення Лівобережної України.

Отже, Чорна рада 1663 року в Ніжині стала проявом складних внутрішніх і зовнішніх проблем українського державотворення другої половини XVII ст. На місцевому рівні рада позначилася негативними тенденціями еволюції Ніжинського полку як військової й адміністративно-територіальної одиниці в суспільно-політичній системі Гетьманщини. До влади в Ніжині прийшов новий полковник, межі полку були зменшені на 45 % і протягом найближчих десяти років перетворилися на театр громадянської збройної боротьби за участі сусідніх держав. Одночасно, події Чорної ради підкреслили характерні проблеми процесу українського державотворення другої половини XVII ст. Козацька старшина, з об’єктивних і суб’єктивних причин, була неспроможною закріпити й поглибити здобутки гетьмана Богдана Хмельницького в галузі державницької та соціальної політики, зосередившись на власному збагаченні за рахунок інших станів українського суспільства. Означена міжстанова конфронтація та відсутність єдності в діях козацьких лідерів, поглиблені загарбницькою політикою Речі Посполитої та Московського царства, вилилися в низку громадянських воєн і територіальний поділ Гетьманщини на два ворогуючі між собою державні утворення.

Джерела та література

1. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России. – Том VII (1657–1663, 1668–1669 гг.). Собранные и изданные Археологическою комиссиею. – СПб., 1872. – 398 с.
2. Березна Чернігівського полку // Центральний державний історичний архів України в м. Києві, ф. 57, оп. 1, спр. 18. – 693 арк.
3. *Востоков А.* Нежинская рада 1663 г. / А. Востоков // Киевская старина. – 1888. – Т. 21. – Май. – С. 127–131.
4. *Газін В.В.* Чорна рада 1663 р.: новітні політтехнології в історії ранньомодерної України / В.В. Газін // Політологічні студії. – 2011. – Вип. 2. – С. 82–90.
5. *Горобець В.В.* “...нам згідно звичаю давнього нашого, того гетьмана обрати, кого все військо любить”. Елекційні змагання на Лівобережжі України 60-х років XVII ст. / В.В. Горобець // Україна в Центрально-Східній Європі. – 2004. – № 4. – С. 237–264.
6. *Грушевский М.С.* Иллюстрированная история Украины / М.С. Грушевский – К. : МПП “Левада”, 1996. – 696 с.
7. *Заруба В.М.* Адміністративно-територіальний устрій та адміністрація Війська Запорозького 1648–1782 рр. / В.М. Заруба. – Дніпропетровськ : ПП “Ліра ЛТД”, 2007. – 380 с.
8. Календар 2000-го року “Чернігівщина – земля козацька” / Авт. і упор. І. Корбач. ; Чернігівське земляцтво. – К., 1999. – 768 с.
9. *Кривошея В.В.* Генеалогія українського козацтва: Нариси історії козацьких полків / В.В. Кривошея – К. : Вид. дім “Стилос”, 2004. – 391 с.
10. *Кривошея В.В.* Козацька еліта Гетьманщини / В.В. Кривошея – К. : ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2008. – 452 с.
11. *Лазаревский А.М.* Описание Старой Малороссии. Материалы для истории заселения, землевладения и управления / А.М. Лазаревский. – Т. II. Полк Нежинский. – К., 1893. – 521 с.
12. Літопис Самовидця / Джерела з історії України ; під ред. Я. Дзири – К., 1971. – 208 с.
13. *Морозов О.С.* Ніжинські полковники брати Золотаренки (історико-біографічний нарис) / Олександр Морозов // Ніжинська старовина. – Вип. 1 (4). – Ніжин : Видавництво “Аспект-Поліграф”, 2005. – С. 44–61.
14. Нежин: Очерк-фотопутеводитель / Авт. текста Г.П. Васильковский. – К., 1981. – 94 с.
15. *O'Brien B.* Muscovy and the Ukraine: from the Pereiaslavl Agreement to the Truce of Andrusovo, 1654–1667. – Los Angeles : University of California press Berkeley and Los Angeles, 1963. – 140 p.

16. *Ростовська О.В.* Ніжинський козацький полк / Ольга Ростовська // Сіверянський літопис. – 1999. – № 3. – С. 95–98.
17. *Самойленко Г.В., Самойленко С.Г.* Розвиток культури на Північному Лівобережжі України у другій пол. XVII–XVIII ст. / Г.В. Самойленко, С.Г. Самойленко. – Ніжин : Вид-во НДУ імені Миколи Гоголя, 2007. – 241 с.
18. *Смолій В.А., Степанков В.С.* Українська державна ідея XVII–XVIII століть: проблеми формування, еволюції, реалізації / В.А. Смолій, В.С. Степанков – К.: Видавничий дім “Альтернативи”, 1997. – 368 с.
19. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657–1687): Матеріали до укр. дипломатарію / Упор. І. Бутич, В. Ринсевич, І. Тесленко. – К. ; Львів : НТШ, 2004. – 1087 с.
20. *Яковлева Т.Г.* Руїна Гетьманщини: Від Переяслава-2 до Андрусівської угоди (1659–1667 рр.) / Т.Г. Яковлева. – К. : Основи, 2003. – 644 с.

Железко Р.А. Ніжинський козацький полк і Чорна рада 1663 року

Стаття присвячена історії Ніжинського козацького полку як військової і адміністративно-територіальної одиниці Гетьманщини середини XVII ст. та наслідкам Чорної ради 1663 р. для регіону. Окремо розглянуті причини поразки ніжинського полковника В. Золотаренка в боротьбі за гетьманську булаву.

Ключові слова: Гетьманщина, гетьманська булава, козацька старшина, Лівобережна Україна, Ніжин, Ніжинський козацький полк, Чорна рада.

Железко Р.А. Нежинский казачий полк и Черная рада 1663 года

Статья посвящена истории Нежинского казачьего полка как военной и административно-территориальной единицы Гетманщины середины XVII в. и последствий Черной рады 1663 г. для региона. Отдельно рассмотрены причины поражения нежинского полковника В. Золотаренко в борьбе за гетманскую булаву.

Ключевые слова: Гетманщина, гетманская булава, казачья старшина, Левобережная Украина, Нежин, Нежинский казачий полк, Черная рада.

Zhelyezko R.A. Nizhyn Cossack Regiment and Black Council in 1663

The article is sanctified to history of the Nizhyn Cossack Regiment as military and administrative-territorial unit of Hetmanate in the middle of XVII century and consequences of Black Council in 1663 for a region. Separately considered reasons of the defeat of Colonel V. Zolotareno in the fight for the hetman's mace.

Key words: Hetmanate, hetman's mace, Cossack officers, Left-bank Ukraine, Nizhyn, Nizhyn Cossack Regiment, Black Council.

[надійшло до редакції: 02/01.2013 р.]

